

Milica M. Đuričić*

Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Srbija

Ivana Z. Georgijev**

Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu
Srbija

**INTERKULTURNA KOMPETENCIJA U NASTAVI ŠPANSKOG KAO IZBORNOG
JEZIKA: ELEMENTI HISPANSKE KULTURE U UDŽBENICIMA *PRISMA* OD
NIVOA A1 DO B1**

Originalan naučni rad
UDC 371.3::811.134.2'243

S obzirom na činjenicu da u različitim kulturama mogu vladati drugačiji kulturni obrasci i kulturne vrednosti u odnosu na matičnu kulturu učenika, tokom procesa usvajanja stranog jezika potrebno je usvajati i kulturne obrasce kako bi se učenici pripremili za realni kontekst korišćenja jezika. Stoga, učenicima bi trebalo predočiti razlike, ali i sličnosti između dve kulture i dva jezika. Pored nastavnika, didaktički materijal je taj koji bi trebalo da pruži korisne informacije o stranoj kulturi i civilizaciji, što je tema ovog rada u kom će biti prikazana kritička analiza kulturoloških sadržaja udžbenika *Prisma A1*, *Prisma A2* i *Prisma B1*, koji se koristi prilikom izvođenja nastave španskog kao izbornog jezika na Filološkom fakultetu u Beogradu. Cilj našeg istraživanja je ispitivanje kojim se elementima kulture posvećuje pažnja, u kojoj meri su oni prisutni i način na koji su prikazani u pomenutom didaktičkom materijalu. Nakon sprovedene kvalitativne analize došle smo do rezultata da udžbenik *Prisma*, iako je interkulturalnog karaktera, tematski ne prati interesovanja mladih i da nije dovoljna pažnja posvećena neverbalnoj komunikaciji i frazeološkim jedinicama, koji predstavljaju značajan segment u hispanskoj kulturi. Dolazimo do zaključka da je na nastavnicima stranih jezika još veća odgovornost u procesu nastave pošto su oni ti koji bi trebalo da nadomeste nedostatke didaktičkog materijala i da učenicima približe kulturu naroda čiji jezik uče.

Ključne reči: interkulturalna kompetencija, kulturni sadržaji, nastavnik, udžbenici, španski kao strani jezik.

1. Uvod

U fokusu ovog rada je kvalitativna analiza kulturoloških sadržaja udžbenika *Prisma* (v. Listu referenci) koji se koristi u radu sa studentima španskog kao izbornog jezika na Filološkom fakultetu u Beogradu. Prilikom analize korišćen je deskriptivni metod.

Studenti koji se opredeljuju za pohađanje ovog predmeta prema studijskom planu i programu nisu u obavezi da slušaju neki od predmeta o hispanskoj kulturi na Katedri za iberijske studije, pa smatramo da je na časovima jezika potrebno posvetiti posebnu pažnju kulturi naroda čiji se jezik uči kako bi se ona približila učenicima. „Veoma je važno da se učenicima kultura stranog jezika predstavi kao stvarna i da

* Filološki fakultet, Studentski trg br. 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: milica.djuricic@gmail.com

** Filološki fakultet, Studentski trg br. 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: ivana.georgijev@gmail.com

im se predoče konkretne situacije u kojima poznavanje njenih osobenosti može biti od koristi. Sa kulturnog stanovišta, kontekst se odnosi na sva znanja kojima raspolaže maternji govornik u određenoj situaciji, a o kojima učenik mora da se informiše da bi ostvario uspešnu komunikaciju" (Krstić, 2012: 208). Strana kultura učenicima najčešće nije dostupna kao objektivna realnost, već kao slika ili njena predstava, u čijoj izgradnji nastavnik ima važnu ulogu (Vujović, 2007: 663). Pored nastavnika, didaktički materijal je taj koji bi trebalo da pruži korisne informacije o stranoj kulturi i civilizaciji.

Za usvajanje jezika neophodno je usvajanje i određenih kulturnih obrazaca jer poznavanje samo formalnih aspekata stranog jezika nije jedini preduslov za uspešnu komunikaciju. Veoma je važno istovremeno usvajanje kulturnih obrazaca zajednice koja koristi dati jezik kao maternji (Krstić, 2012: 205). Otežavajuća okolnost prilikom učenja stranog jezika je ta što se on uči isključivo u kontekstu učionice i što se ne koristi prilikom svakodnevne komunikacije. Stoga, dobro organizovan kulturološki sadržaj udžbenika posebno dobija na značaju, ali je i uloga nastavnika izuzetno važna za razvoj interkulturalne kompetencije kod studenata.

2. Odnos jezika i kulture i interkulturalna kompetencija

„Sva kultura je stvorena zahvaljujući jeziku, kroz jezik, a u velikoj meri i u jeziku" (Bugarski, 1997: 245). Bugarski (2005: 15) kao jednu od brojnih definicija pojma kulture navodi „zbir različitih normi ponašanja, verovanja, načina opštenja, sistema vrednosti – svih onih istorijski izraslih eksplicitnih i implicitnih životnih obrazaca koji u svako vreme deluju kao potencijalni vodiči u delatnostima i ponašanju ljudi kao članova društvenih zajednica, ulazeći u temelje njihovih institucija i njihovog pogleda na svet". Kultura ne podrazumeva samo umetnost, naučna dostignuća, književnost, praznike i gastronomiju jednog naroda, već i oblike ponašanja date zajednice, koji se odnose na stilove komunikacije, verbalnu i neverbalnu komunikaciju, kulturne norme, načine ophođenja itd. (Ljubičić, 2011: 830, 831).

Jezička upotreba korelira sa kulturološkim obrascima koji vladaju u stranoj kulturi; stoga, pored poznavanja osnovnih principa gramatike i leksike, neophodno je poznavanje ekstralingvističkih faktora određene govorne i kulturne zajednice, pošto između jezika i kulture postoji dvosmerna veza. Naime, osobenosti jedne kulture reflektuju se na jezik (npr. na leksiku i frazeologiju, itd.), dok jezičko ponašanje pripadnika određene zajednice pruža informacije o tome kakav je pogled na svet i

koje su vladajuće vrednosti u datoj stranoj kulturi. Jezik je sastavni deo kulture i glavni instrument komunikacije, a komunikacija u realnim situacijama ne može se posmatrati izolovano od kulturnog konteksta. Stoga, važno je napomenuti da jezička kompetencija nije dovoljna da bi učenici bili kompetentni govornici nekog stranog jezika (Krasner, 1999; Bodrič, 2006). Jezik i kultura su komplementarni i ne bi trebalo da se razdvajaju tokom procesa usvajanja stranog jezika, pošto je za interkulturalnu komunikaciju neophodno kako poznavanje jezika kao sistema tako i kulturnih obrazaca karakterističnih za ciljani jezik i kulturu (Bodrič, 2006: 902).

Jezik se može tumačiti kao odraz kulture naroda koji dati jezik koristi za svakodnevnu komunikaciju, pa se interkulturalna kompetencija može definisati kao sposobnost da se simboli, vladajuće vrednosti i pravila strane kulture na odgovarajući način protumače i upotrebljavaju u datom kontekstu (Vujović, 2007: 658). Razvoj interkulturalne kompetencije podrazumeva približavanje stranoj kulturi i razumevanje načina na koji maternji govornici datog jezika žive i poimaju svet. Interkulturalna kompetencija odnosi se na prihvatanje kulturnih sličnosti i različitosti (Ljubičić, 2011: 832) i predstavlja sposobnost uspostavljanja uspešne interakcije i komunikacije sa osobama iz druge kulture, zbog čega je neophodno da pojedinac usvoji interkulturalne stavove, ponašanja, znanje, vrednosti i veštine, koji će mu omogućiti bolje razumevanje različitih kultura i osoba koje iz njih potiču. Ona podrazumeva sposobnost kritičke interpretacije i razumevanja sopstvene i strane kulture. Zato je neophodno da učesnici interkulturalne komunikacije budu u stanju da uoče, razumeju i prihvate kulture koje se razlikuju od njihove sopstvene, zbog čega je u ovaj proces uključena kognitivna, afektivna, i bihevioralna dimenzija (Piršl, 2007).

Interkulturalna kompetencija povećava i obogaćuje komunikativnu kompetenciju. Interkulturalno kompetentan i spreman za interkulturalnu komunikaciju znači biti svestan kulturne relativnosti prema kojoj ne postoji univerzalan, „normalan“ ili uobičajan način ponašanja i delovanja, već da su sva naša ponašanja kulturno promenljiva i različita (Liddicoat, 2000: 51-64). Učenje stranog jezika i kulture u kojoj se on koristi kao maternji učenicima pomaže da uvide da postoje drugačiji kulturološki okviri, što vodi ne samo do razumevanja strane kulture, već i do sticanja kompletnije slike o svojoj matičnoj kulturi i jeziku (Bodrič, 2006).

3. Značaj strane kulture u nastavi stranih jezika

Tokom razvoja metodike nastave stranog jezika menjao se odnos prema uključivanju kulture i civilizacije u nastavu. Do druge polovine 20. veka učenicima je preko književnosti prikazivana kultura naroda čiji se jezik uči kao strani. Postepeno su u nastavu uključivani elementi istorije i geografije. U pitanju je bio implicitni prikaz civilizacije u nastavi stranog jezika (Vujović, 2004: 70). Na taj način strana kultura učenicima bila je apstraktna i daleka, posebno ako se u obzir uzme činjenica da se strani jezik koristi isključivo u kontekstu učionice i da ne dolazi do čestih kontakata sa izvornim govornicima datog stranog jezika i pripadnicima strane kulture. Sedamdesetih godina 20. veka došlo je razvoja komunikativne metode koja je, pored jezičkih kompetencija, podrazumevala zadovoljenje komunikativnih potreba učenika, što je sa sobom povlačilo upoznavanje sa realnim kontekstom strane kulture, pa su se u didaktički materijal počeli uključivati civilizacijski sadržaji (Vujović, 2004: 73).

Nastava kulture naroda čiji se jezik uči kao ciljni može biti organizovana na dva načina: kao zasebni kurs ili integrisana sa jezičkom građom (Matić, 2006). Elementi kulture trebalo da budu uključeni u nastavni program od samog početka učenja stranog jezika, a samim tim i u didaktički materijal. Svakako, zbog nedovoljnog poznavanja jezika na početnom nivou trebalo bi krenuti od jednostavnih izraza koji ilustruju realne situacije, poput načina upoznavanja i predstavljanja, koji, pored jezika, uključuju i ekstralingvističke elemente, poput činjenice da Španci prilikom upoznavanja razmenjuju poljupce, što se ne poklapa sa običajima u našoj zemlji u kojoj se prilikom upoznavanja ljudi rukuju. Informacije o kulturi mogu biti prisutne i u tekstovima i dijalozima, npr. kako se odgovara na kompliment, kako se vodi telefonski razgovor i sl. (Krasner, 1999).

Na početku procesa učenja stranog jezika i učenja o kulturi u kojoj se dati jezik koristi učenici se obično oslanjaju na sopstvenu kulturu i njen sistem vrednosti. Međutim, stranu kulturu bi trebalo prihvatiti sa svim njenim osobenostima (Vujović, 2007: 658). Samo na taj način moguće je usvojiti strani jezik i njegove kulturološke aspekte. Ljubičić (2011: 829) smatra da bez poznavanja kulture jednog naroda, njegovih običaja, tradicije, materijalnih vrednosti i postignuća nije moguće razviti toleranciju prema tom narodu, kao ni shvatiti i razumeti njegove osobenosti. Problemi u komunikaciji mogu nastati kada dođe do različitih percipiranja stvarnosti i kulturnih vrednosti. Oni nisu uvek u vezi sa nedovoljnim poznavanjem jezika, već oslikavaju nedostatak znanja o sociokulturnim aspektima (Olivares, 2000).

Pribežavanje kulturi iz koje učenik potiče prilikom komunikacije sa pripadnikom neke druge jezičke zajednice može izazvati brojne nesporazume, pošto veliki broj kulturnih obrazaca nije univerzalan i može imati drugačije implikacije u drugim kulturama. Učenici treba da budu svesni kulturno odgovarajućih i prihvatljivih obrazaca ponašanja i mišljenja, jer oni obrasci koje su prikladni u njihovoj govornoj zajednici mogu imati drugačije značenje za pripadnike govorne zajednice čiji jezik uče.

Za uspešno savladavanje nekog stranog jezika potrebno je savladati kulturni kontekst u kome se taj jezik javlja (Matić, 2006). Stoga, cilj nastave stranog jezika ne bi trebalo da bude samo sticanje lingvističkih kompetencija, već razumevanje kulturnog okvira i prihvatanje normi kulture u kojoj se ciljni jezik koristi kao maternji (Krasner, 1999).

Poznavanje pragmatike, takođe, od velike je važnosti u procesu učenja stranog jezika. Naime, povezivanje načina na koji je nešto rečeno i onoga što se time želelo reći ključno je za pravilnu interpretaciju jednog iskaza, zbog čega nije dovoljno poznavanje samo gramatike i leksike datog jezika (Olivares, 2000). Pravilno razumevanje poruke koju sagovornik želi da pošalje moguće je samo uz paralelno pozvanje kako jezičkih tako i kulturnih obrazaca. Poznavanje i primenjivanje gramatičkih pravila i leksike ne garantuje uspešnu komunikaciju, jer je važna interpretacija poruke koja se želi preneti, a način na koji je ona oblikovana nije uvek u skladu sa komunikacijskim normama jedne zajednice (Krasner, 1999). Tokom procesa učenja stranog jezika važno je upoznati i kulturne obrasce karakteristične za članove date govorne zajednice, jer jedan izraz istovremeno može biti u potpunosti lingvistički ispravan, a kulturološki neprihvatljiv (Olivares, 2000; Ljubičić, 2011: 837).

Cilj nastave kulture je da se pomogne učenicima da shvate da postoje različiti kulturni okviri (Krasner, 1999: 83), da se poveća svest učenika i razvije njihovo interesovanje prema ciljnoj kulturi, ali i prema sopstvenoj. Cilj nastave stranog jezika ne bi trebalo da bude sticanje apstraktnih i teorijskih znanja o kulturi naroda čiji se jezik uči, već razumevanje ponašanja drugih naroda (Vujović, 2004: 74). Tomalin i Stempleski (1993: 7, 8) navode sedam ciljeva nastave kulture: pomoći učenicima da shvate da je ponašanje svih ljudi kulturno uslovljeno; pomoći učenicima da razviju razumevanje za to da društvene varijable, kao što su starost, pol, društvene klase i prebivalište, utiču na način na koji ljudi govore i način na koji se ponašaju; pomoći učenicima da postanu svesni konvencionalnog ponašanja u zajedničkim situacijama u

ciljnoj kulturi; pomoći učenicima da razviju svest o kulturnim konotacijama reči i fraza u ciljnom jeziku; pomoći učenicima da razviju sposobnost da procene generalizacije o ciljnoj kulturi; pomoći učenicima da razviju neophodne veštine za pronalaženje i organizovanje informacija o ciljnoj kulturi; stimulisati kod učenika intelektualnu radoznalost o ciljnoj kulturi.

4. Uloga udžbenika u nastavi stranog jezika i kulture

Udžbenici imaju dominantnu ulogu među didaktičkim materijalima koji se koriste u nastavi stranih jezika i služe kao bogat izvor različitih tema kroz tekstove i ilustracije.

Postoje dve vrste udžbenika za strane jezike koji se koriste u školama: međunarodni ili globalni i lokalni udžbenici. Međunarodni ili globalni udžbenici proizvode se za međunarodno tržište. Oni su obično fokusirani isključivo na ciljnu kulturu, tj. kulturu onog naroda čiji se jezik uči kao strani. Lokalni udžbenici, s druge strane, pišu autori koji nisu izvorni govornici ciljnog jezika, ili su pisani u saradnji sa autorima koji nisu izvorni govornici datog jezika. Ovi udžbenici se obično pišu u skladu sa nacionalnim programom Ministarstva prosvete određene zemlje. Samim tim što ih pišu domaći autori, ovi udžbenici imaju tendenciju da uvedu ciljnu kulturu iz lokalne perspektive i obično uključuju neke aspekte lokalne kulture (Skopinskaja, 2003: 42, 43).

U prvu grupu udžbenika, koji se još nazivaju i jednodimenzionalnim, spadaju materijali koji se fokusiraju na kulturu ciljnog jezika i samim tim ostavljaju malo mogućnosti za poređenje strane kulture sa kulturom učenika, osim ako nastavnik ne podstiče učenike da prave poređenja između te dve kulture. Dvodimenzionalni udžbenici podstiču interkulturalno razumevanje i obrađuju teme u vezi sa ciljnom, tj. stranom kulturom, i izvornom kulturom učenika (Dunnet, Dubin & Lezberg, 1986: 153, prema Skopinskaja, 2003: 41, 42).

Elementi kulture bi implicitno ili eksplicitno trebalo da budu integrisani u bilo koju komunikativnu aktivnost u udžbeniku (Krasner, 1999). U udžbenicima bi akcenat trebalo da bude na društvenoj ulozi jezika kako bi se on mogao koristiti u datoj kulturi na prihvatljiv način i kako bi učenici u budućnosti mogli da ispune svoje komunikativne potrebe. Nematernjim govornicima bi kroz predavanja i didaktički materijal trebalo približiti stranu kulturu i pomoći im da shvate koje je prihvatljivo ponašanje u datoj stranoj kulturi. Kod učenika je važno razvijati svest o postojanju drugačijih kultura, posebno ako se u obzir uzme činjenica da neki od njih nikada

ranije nisu došli u kontakt sa izvornim govornicima datog jezika, tj. pripadnicima druge kulture.

5. Analiza kulturološkog sadržaja didaktičkog materijala *Prisma A1*, *Prisma A2* i *Prisma B1*

U kontekstu nastave španskog kao stranog jezika i za potrebe analize didaktičkog materijala *Prisma* pod terminom „kultura“ ćemo podrazumevati i materijalna i duhovna dobra, odnosno vrednosti, verovanja, nauku, umetnost, tradiciju, način života i obrasce ponašanja koji važe u hispanском svetu.

Udžbenik *Prisma* koristi se za izvođenje nastave španskog kao izbornog jezika na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu od nivoa A1 do B1. U pitanju je univerzalni didaktički materijal – radi se o udžbeniku koji je kreiran za učenje španskog kao stranog jezika za učenike koji potiču iz različitih kultura i čiji se maternji jezici razlikuju. Upravo iz ovog razloga kulturološki sadržaj uglavnom je usmeren na hispanски svet. Pre svega, preovlađuju sadržaji vezani za Iberijsko poluostrvo, odnosno Španiju. U udžbenicima *Prisma A1*, *Prisma A2* i *Prisma B1* kultura je integrisana sa ostalom jezičkom građom i zastupljena je u manjoj ili većoj meri u zavisnosti od udžbenika ili lekcija.

Navedeni udžbenici se zasnivaju na interkulturalnom pristupu, jer se od početnog nivoa javljaju zadaci koji iziskuju poređenje nekih kulturoloških aspekata koji se odnose na hispanски svet i kulturoloških aspekata zemlje iz koje učenici potiču, čime se učenici podstiču na razmišljanje o kulturnim sličnostima i razlikama. Na taj način učenici mogu da uvide važnosti poznavanja vlastite kulture radi boljeg razumevanja drugih kultura.

5. 1. Elementi kulture hispančkog sveta

Kada je zastupljenost elemenata kulture hispančkog sveta u udžbeniku *Prisma* u pitanju, ovi kulturološki sadržaji su prikazani kroz: istorijske podatke važne za hispanски svet (istorijski događaji o novijoj istoriji Španije, državni udar u Argentini,...) i istorijske ličnosti (španски kralj Huan Karlos I i njegova uloga u istoriji Španije,...), biografije javnih ličnosti u hispanskom svetu, kao što su članovi španске kraljevske porodice, pisci, pesnici, muzičari, režiseri, sportisti (Pedro Almodovar, Migel de Servantes, Pablo Pikaso, Isabel Aljende, Fransisko de Goja, Pablo Neruda,...), prikaz filmova i književnih dela hispanških autora (roman *Hronika najavljene srmti* Gabrijela Garsije Markesa, pesma „Sećam se kakva se bila prošle jeseni“ Pabla Nerude,...), geografske i klimatske osobenosti Španije i Hispančke

Amerike (klima na Iberijskom poluostrvu i španskim ostrvima; mapa Španije koja ilustruje podelu na autonomne pokrajine, pominjanje nekih većih gradova, najčešće Madrida, navođenje turističkih centara na jugu Španije, prikaz zemalja hispanske Amerike, poput Kube,...).

5. 2. Način života i običaji u hispanskom svetu

Kultura kao način života je u didaktičkom materijalu *Prisma* zastupljena je putem: karakternog opisa Španaca, njihovih običaja i navika, tj. načina života uopšte (opis Španaca prema autonomnim pokrajinama, prikaz ankete o najčešćim načinima zabave mladih u Španiji, kako se mladi provode i gde izlaze, u čemu se razlikuje način na koji odrasli provode slobodno vreme, običaji prilikom plaćanja računa u baru ili restoranu, sijesta i dvokratno radno vreme, šta je zabranjeno u Španiji, kao npr. kupovina alkohola posle 22h), opisa proslava i praznika, a samim tim i hispanskih običaja tipičnih za te prilike (koliko je praznika i neradnih dana godišnje u Španiji, kako izgledaju svadbe i koji običaji i rituali prate ove proslave, šta je devojačko/momačko veče – kada i kako se slavi), opisa adekvatnih načina ponašanja u određenim situacijama (načini persiranja i situacije u kojima je ono poželjno, na koji način formalno ili neformalno predstaviti nekoga ili odreagovati pri upoznavanju, kako se Španci pozdravljaju kada se sretnu – dve ženske osobe ili muška i ženska se ljube dva puta, a dva muškarca se potapšu po ramenu; kako udeliti i odreagovati na kompliment – obično se umanjuje značaj frazama „Stvarno“, „Nisam puno platilo/la“, itd, način ponašanja tokom konverzacije – tišina znači nezainteresovanost, važni su gestovi poput klimanja glavom i važno je gledati sagovornika direktno u oči, itd.), opisa društveno uslovljenih odnosa kada su u pitanju porodica i prijatelji (uloga muškarca i žene nekada i sada po pitanju kućnih poslova i odgoja dece, način plaćanja pića među prijateljima), opisa aktelnih društvenih tema i problema (pitanje imigranata u Španiji, univerzitetsko obrazovanje u Španiji, neslaganje roditelja, nastavnika i države po pitanju raspusta tokom osnovnog obrazovanja, poređenje broja časova u evropskim zemljama u srednjoškolskom obrazovanju,...), prikaza masovnih medija u Španiji i Hispanskoj Americi (koji kanali postoje i koji medijski sadržaji se nude), opisa gastronomskih navika i običaja u hispanskom svetu (tradicionalna španska kuhinja, prikaz navika Španaca kada je broj obroka i vreme jela u pitanju, recept za pripremu gaspaća, tipične španske hladne čorbe od povrća), prikaza transporta u Španiji (koji načini prevoza postoje, kako izgleda prevoz u

Madridu – prikaz mape metroa, kako izgleda formular za mesečnu pretplatnu kartu i koji podatke je neophodno uneti).

5. 3. Rezultati analize

Kada je kulturološki sadržaj u pitanju, zastupljeni elementi kulture o poznatim ličnostima ili književnim delima često nisu bliski studentima španskog kao izbornog jezika na Filološkom fakultetu u Beogradu - javljaju se imena javnih ličnosti koji kod studenta ne bude interesovanje kao što bi to bio slučaj sa trenutno aktuelnim ličnostima (glumcima, pevačima, sportistima, itd.) koji bi studentima pružili veću motivaciju pri učenju. Ovaj didaktički materijal zastareva i nije u stanju da tematski prati interesovanja mlađe generacije učenika španskog kao stranog jezika niti da im ponudi novije i aktuelnije kulturološke sadržaje. Kao primer navodimo da se, sada već bivši fudbaler, Raul Gonsales, javlja kao jedini sportista u udžbeniku *Prisma A1* iako većina mladih učenika španskog jezika zna za tenisera Rafaela Nadala ili nekog od aktuelnih španskih fudbalera i košarkaša. Još jedan primer je biografija španskog muzičara Enrikea Granadosa u udžbeniku *Prisma B1* koji kod učenika ne budi interesovanje za razliku od mnogih drugih, njima poznatih, hispanskih pevača i pevačica, kao što su Enrike Iglesias, Riki Martin, Alejandro Sans, David Bisbal, Huanes, Mark Entoni, Šakira, itd. Analiza je pokazala da su kulturološki sadržaji u udžbeniku *Prisma B1* manje zastupljeni, iako bi se moglo očekivati da će biti uključen veći broj ovakvih sadržaja zbog višeg nivoa znanja španskog jezika.

Iako je teško, pogotovo na početnim nivoima učenja jezika, izbeći stereotipe o jeziku i kulturi nekog naroda, u udžbeniku *Prisma A1* skreće se pažnja učenicima na neke od stereotipa kada je hispanski svet u pitanju, kroz deo jedne od lekcija pod nazivom „Nismo svi toreadori ni igrači flamenka“. Kada je sam jezik u pitanju, takođe se skreće pažnja na jezičke specifičnosti Hispanske Amerike u kojoj je ograničena upotreba jednog glagolskog vremena, objašnjavajući učenicima da i u upotrebi španskog jezika postoje određene razlike u zavisnosti od zemlje do zemlje.

Znaci neverbalne komunikacije, koji su veoma prisutni u hispanskom svetu, nisu u dovoljnoj meri zastupljeni. Naime, nema ih na nivou A1, a javljaju se samo u dve lekcije u udžbeniku za jezički nivo A2. Držanje tela, kontakt očima, gestikulacija, fizička razdaljina između sagovornika i sl. variraju od kulture do kulture. Učenici koji ne uče o neverbalnoj komunikaciji sa pripadnicima strane kulture „ozbiljno su uskraćeni“ ukoliko nameravaju da komuniciraju sa ljudima iz date kulturne sredine (Morain, 2001, prema Matić, 2006). Imajući ovu tvrdnju u vidu, navodimo da je

ovom je pitanju neverbalne komunikacije neophodno posvetiti pažnju tokom izvođenja nastave stranog jezika. Gestovi su karakteristični za izvorne govornike španskog jezika i smatramo da zahtevaju posebnu metodološku pažnju. Među gestovima koji se upotrebljavaju u hispanском svetu ima onih koji se razlikuju od gestova koje koriste izvorni govornici srpskog jezika. Zapažamo da u udžbeniku *Prisma* ovom pitanju nije posvećena pažnja.

U kulturološki sadržaj udžbenika trebalo bi uključiti poslovice i izreke u kojima se, takođe, ogledaju kulturni obrasci i vrednosti jednog naroda. Na primeru poslovice mogu se analizirati stereotipi i pogrešna shvatanja o kulturi naroda čiji se jezik uči kao ciljni i kroz njih se mogu otkriti kulturna i istorijska pozadina jednog naroda (Matić, 2006: 816). U udžbenicima za jezičke nivoe A1 i A2 ne pronalazimo poslovice. Međutim, one su uključene u udžbenik *Prisma B1* i to u naslovima odeljaka. Smatramo da je ovo dobar način, pošto su navedene poslovice tematski povezane sa sadržajem lekcija. Nastavnik od studenata može tražiti da zaključe koje značenje data poslovice nosi i postoji li ekvivalent u njihovom maternjem jeziku ili barem slična poslovice kako bi došlo do kulturoloških poređenja matične kulture učenika i kulture čiji se jezik uči kao ciljni.

Takođe, određeni broj kolokvijalnih izraza bi trebalo da se nađe u udžbeniku kako bi student bio spreman da komunicira i da stečeno znanje koristi kako u formalnim tako i u neformalnim kontekstima. U prvoj lekciji u udžbeniku *Prisma A2* navode se kolokvijalni izrazi u vezi sa provodom mladih, poput objašnjenja šta se krije iza reči *botellón*¹. Zapažamo da se kolokvijalni izrazi pojavljuju sporadično i u nedovoljnoj meri, posebno ako se u obzir uzme činjenica da su učenici koji koriste pomenuti udžbenik pripadnici mlađih generacija.

Frazeološke jedinice bi, takođe, trebalo da budu integrisane u didaktički materijal, pošto su i one odraz kulture naroda čiji se jezik uči. Naime, frazeologizmi su sastavni deo svakodnevne komunikacije, a njihovo poznavanje iziskuje dodatne napore, pošto se ne radi o pukom zbiru značenja jedinica koje sačinjavaju jedan frazeologizam, već je za to neophodno poznavanje kulturnih obrazaca. Način na koji su prikazani i organizovani frazeologizmi u didaktičkom materijalu od velikog je značaja za njihovo pravilno usvajanje i primenu. Frazeološke jedinice se nalaze samo u udžbeniku za nivo B1 i to sporadično u naslovima odeljaka u okviru lekcija. Zasebnih vežbanja nema. Reč je o pitanju kome treba posvetiti posebnu metodološku pažnju, što je sugestija za neka buduća istraživanja.

¹ U pitanju je termin koji označava običaj mladih da konzumiraju alkohol na ulicama i trgovima.

Kao jednu od zamerki ovom udžbeniku ističemo činjenicu da su u prvoj lekciji u didaktičkom materijalu *Prisma A1* navedeni dijalozi koji ulustruju situacije upoznavanja, ali nije dato eksplicitno objašnjenje o tome da Španci imaju dva prezimena – jedno od oca, a jedno od majke i da žena ne menja prezime kada se venča. Ovog objašnjenja koje upućuje na kulturološku razliku u odnosu na neku drugu kulturu, između ostalog i srpsku, nema, pa bi nastavnik trebalo učenicima da ukaže na to.

Međutim, i pored nekih zamerki ovom didaktičkom materijalu, analiza je pokazala da pomenuti udžbenici imaju interkulturalni pristup učenju španskog jezika. Autori udžbenika često navode učenike da uporede neke kulturološke aspekte Španije i sopstvene zemlje, kao npr. najznačajnije događaje iz novije istorije, običaje prilikom organizovanja svadbe, uobičajne rituale i navike mladih (gde izlaze, kako provode slobodno vreme) i da izraze stav učenika o navedenim podacima o hispanskom svetu.

Treba imati na umu da nijedan udžbenik nije u stanju da obuhvati sve relevantne kulturološke sadržaje koji učenicima bilo kog stranog jezika mogu biti od koristi u realnoj komunikativnoj situaciji. Zbog toga je neophodno da nastavnik nadomesti ovaj nedostatak odabirom dodatnih didaktičkih materijala kojima će upotpuniti znanje svojih učenika i doprineti razvoju njihove interkulturalne kompetencije. Nastavnik ima ključnu ulogu u motivisanju svojih učenika i pružanju adekvatnih didaktičkih materijala zbog čega je kontinuirano usavršavanje i praćenje savremenih tendencija u nastavi stranih jezika veoma važno. Da bi svojim učenicima ponudili adekvatne kulturološke sadržaje na prikladan način, sami nastavnici moraju posedovati znanja i iskustva o stranom jeziku i kulturi i o načinima na koje mogu da ih svojim učenicima prenesu.

6. Zaključak

Za ostvarenje kontakta sa pripadnicima određene strane kulture, nije dovoljno samo da učenik poznaje gramatiku i leksiku stranog jezika. Naime, neophodno je povezivanje jezičkih i kulturnih obrazaca kako bi se izbegle eventualne neprijatne situacije, nesporazumi ili prekidi komunikacije. Stoga, elementi kulture bi trebalo da budu integralni deo udžbenika koji se koriste prilikom izvođenja nastave stranog jezika.

U ovom radu, pored teorijskog osvrtu na značaj paralelnog izučavanja stranog jezika i strane kulture, prikazana je kvalitativna analiza kulturološkog sadržaja

udžbenika *Prisma A1*, *Prisma A2* i *Prisma B1* prilikom koje je korišćen deskriptivni metod. Pomenuti udžbnik koristi se za izvođenje nastave španskog kao izbornog jezika na Filološkom fakultetu u Beogradu.

Pošto studenti koji pohađaju nastavu španskog kao izbornog jezika nisu u obavezi da slušaju predavanja o hispanskoj kulturi, smatramo da je neophodno u nastavni program uključiti elemente kulture kako bi oni mogli da znanje stečeno tokom nastave na adekvatan način, jezički i kulturološki prihvatljiv, koriste u realnom kontekstu. Treba imati u vidu da bi usvajanje stranog jezika trebalo da bude praćeno približavanjem kulturi date jezičke zajednice za šta je, pored nastavnika, odgovoran i didaktički materijal koji se koristi prilikom procesa učenja stranog jezika u kontekstu učionice. Dakle, važno je da elementi kulture budu uključeni u udžbenike i integrisani sa jezičkom građom.

Na osnovu analize elemenata kulture koji su dati u udžbeniku, dolazimo do zaključka da udžbenik *Prisma* tematski ne prati interesovanja mladih i da zastareva. Takođe, kao jednu od zamerki ističemo činjenicu da je nedovoljna pažnja posvećena pitanju neverbalne komunikacije i frazeoloških jedinica, koji zauzimaju značajno mesto u razumevanju poruke koju šalje sagovornik, pripadnik strane kulture. Međutim, uprkos svojoj univerzalnoj nameni i pomenutim nedostacima, udžbenik *Prisma* može pozitivno uticati na razvoj interkulturalne kompetencije kod studenata, jer u njemu ima sadržaja koji iziskuju poređenje sa matičnom kulturom učenika.

Nedostatke pomenutog udžbenika trebalo bi da nadomesti nastavnik, čiji je zadatak, između ostalog, da svojim studentima predoči do kojih bi eventualnih poteškoća i nesporazuma u komunikaciji moglo doći ukoliko bi se oni u kontekstu hispanke kulture oslanjali na kulturološke obrasce i vrednosti svoje matične kulture. Nastavnik bi trebalo da podstiče učenike da porede dve kulture kako bi bili sposobni da u datom kontekstu pribegnu odgovarajućim kulturnim obrascima i prihvatljivim načinom ponašanja u okviru jedne govorne zajednice.

Literatura

- Bodrič, R. (2006). Culture in Foreign Language Learning. U: Ljiljana Subotić (ur.). *Susret kultura* (str. 895-904). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Bugarski, R. (1997). *Jezik u kontekstu*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Bugarski, R. (2005). *Jezik i kultura*. Beograd: Biblioteka XX vek.

- Liddicoat, A. J. (2000). *Everyday Speech as Culture: Implications for Language Teaching*. U: Liddicoat, A. J., Crozet, C. (ur.). *Teaching Languages, Teaching Cultures* (str. 51-64). Melbourne: Language Australia.
- Ljubičić, G. (2011). Kultura i kulturološki obrasci u učionicama stranih jezika. U: Krstivoje Špijunović (ur.). *Nastava i učenje: stanje i problemi*. (str. 829-849.). Užice: Učiteljski fakultet u Užicu.
- Krasner, I. (1999). The Role of Culture in Language Teaching. *Dialogue on Language Instruction*, 13(1-2): 79-88.
- Krstić, K. (2012). Kultura u nastavi španskog kao stranog jezika. *Lipar*. XIII (47), 205-215.
- Matić, J. (2006). Kultura u nastavi engleskog jezika kao stranog: integrisani model. U: Ljiljana Subotić (ur.). *Susret kultura* (str. 813-817). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Olivares, Vilaseca. A. (2000). *Hacia la competencia intercultural en el aprendizaje de una lengua extranjera. Estudio del choque cultural y los malentendidos*. Madrid: Edinumen.
- Piršl, E. (2007). Interkulturalna osjetljivost kao dio pedagoške kompetencije. U: V. Previšić, N. N. Šoljan, N. Hrvatić (ur.), *Pedagogija – prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja* (str. 275-291). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
- Prisma A1 (2002). *Prisma comienza. Libro del alumno*. Madrid: Edinumen.
- Prisma A2 (2003). *Prisma continúa. Libro del alumno*. Madrid: Edinumen.
- Prisma B1 (2003). *Prisma progresa. Libro del alumno*. Madrid: Edinumen.
- Skopinskaja, L. (2003). The Role of Culture in Foreign Language Teaching Materials: An Evaluation from an Intercultural Perspective. U L. Ildikó (ur.). *Incorporating Intercultural Communicative Competence in Language Teacher Education* (str. 39-68). Strasbourg: Council of Europe Publishing/ECML.
- Tomalin, B. & Stempleski, S. (1993). *Cultural Awareness*. Oxford: Oxford University Press.
- Vujović, A. (2004). Kratak historijski pregled izučavanja strane civilizacije u okviru nastave stranog jezika. *Pedagogija*, 59(1), 68-79.
- Vujović, A. (2007). Obrazovanje profesora stranih jezika u oblasti strane kulture. *Pedagogija*, 62(4), 657-666.

Resumen

LA COMPETENCIA INTERCULTURAL EN LA ENSEÑANZA DE ESPAÑOL COMO LENGUA AUXILIAR: LOS CONTENIDOS CULTURALES DEL MUNDO HISPANO EN LOS MANUALES PRISMA DE NIVELES A1 A B1

Teniendo en cuenta el hecho de que en las diferentes culturas pueden existir diferentes valores culturales que en la cultura de los estudiantes, los elementos de la cultura deberían ocupar un puesto importante en el proceso de la enseñanza de la lengua extranjera para preparar alumnos que usen la lengua en un contexto real. Por lo tanto, el profesor debería proporcionar a sus estudiantes las diferencias y similitudes entre las dos culturas y dos idiomas. Además del profesor, el material didáctico es el que debe proporcionar información útil acerca de una cultura extranjera.

El tema de este papel es un análisis crítico de los contenidos culturales de *Prisma A1*, *Prisma A2* y *Prisma B1*, un manual que se usa en la enseñanza de español como lengua auxiliar en la Facultad de Filología en Belgrado. El objetivo de nuestra investigación es analizar los elementos de la cultura, su presencia y la forma en la que se pueden encontrar en dicho manual. Después del análisis, hemos llegado al resultado de que *Prisma*, aunque de carácter intercultural, en cuanto a los temas no sigue los intereses de los jóvenes. Aunque unidades fraseológicas y la comunicación no verbal presentan un aspecto significativo en la cultura hispánica, no se les dedica la atención suficiente. En conclusión, destacamos que el profesor desempeña un papel muy importante en la enseñanza, ya que él es el que debería recompensar los fallos del manual y proporcionar a los estudiantes más información sobre la cultura de la lengua meta.

Palabras clave: competencia intercultural, contenidos culturales, español como lengua extranjera, manuales.